

SZILÁGYI MAGDOLNA

A roma/cigány tanulók tannyelvi diszkriminációja vagy inklúziója?

A saját nyelv és kultúra őrzése több nemzetközi dokumentumban is megfogalmazott egyetemes emberi jog. Az ismert külföldi jó gyakorlatok ellenére Magyarországon nagyon kevés iskolában valósul meg a kisebbségi nyelv oktatása. A leggyengébb érdekérvényesítő potenciállal rendelkező roma/cigány csoport esetében különösen problémás ez. Az átlag magyar iskola nyelvezete a feltételezett középosztályhoz igazodik. Ezt a sztenderd nyelvhasználatot várják el a diglossziás nyelvhasználatú cigány tanulóktól is, ami a kezdeti kudarcok miatt a tartós sikertelenséget vetíti előre, ami a továbbtanulási adatokban nyomon követhető. A győri oláh-cigány csoport nyelvhasználatát vizsgálva egy olyan tendencia látszik, hogy a jelenlegi iskoláskorúak körében megtörik az anyanyelv használatát segítő motiváltság. Ennek visszafordítására szükség van a cigány/roma csoportok nyelvének iskolai inklúziójára.

Nyelvhasználat és a törvények/szabályozások

A kisebbségi létben élő népcsoportok számára az anyanyelv használatának kérdése rendkívül fontos a nyelv és kultúra, tehát együttesen a kulturális identitás megőrzése szempontjából. A nyelvhasználat lehetőségei nagyon sokfélék a burkolt vagy nyílt tiltástól a megengedésen át a hivatalosan támogatott formáig. Ezen törvényi előírások vagy utalások adják meg azt a keretet, amelyben a kisebbség saját anyanyelvre használatához viszonyulhat. A következmény skálája a viszonylag gyors asszimilációtól a kisebbségi nyelv és kultúra virágzásáig terjedhet ki (Skutnabb-Kangas 1990).

Modern kori történelmünkben az Egyesült Nemzetek szervezete 1948. decemberi közgyűlésén fogadta el az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát*, amely szerint mindenki jogában áll bármely megkülönböztetés nélkül a dokumentumban szereplő összes jogokra és szabadságokra hivatkozni. Ez a dokumentum csak burkoltan tartalmazza a nyelvi aspektust.

Néhány további dokumentum:

- A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája (1992)
- Hágai ajánlások a nemzeti kisebbségek oktatási jogairól (1996)
- Közös Európai Referenciakeret (2001).

A hazai jogszabályi környezetben 1976-ban megjelenő *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát* 1993-ban követte a magyarországi kisebbségek jogairól és kötelezettségeiről szóló törvény (LXXVII/1993. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól és

kötelezettségeiről), amely egyéni és közösségi jogokat is tartalmaz a Magyarországon elismert 13 kisebbségi népcsoport esetében. A törvény talán legfontosabb eleme, hogy – a cigányság történetében először – elismerte a népcsoportot államalkotó tényezőnek. Az egyéni és közösségi jogok között az egyik legfontosabb a saját kultúra és nyelv őrzése. Az európai jó gyakorlatok (pl. Svájc négy hivatalos nyelve az ott élő nagyobb létszámú csoportok vonatkozásában, ahol a rétoromán csoport mintegy 50.000 főt, tehát a lakosság szűk egy százalékát teszi ki, vagy Ausztriában a kéttanítós modell elterjedtsége a vegyes anyanyelvű osztályok esetében) megismerhetősége ellenére Magyarországon nagyon kevés iskolában valósul meg a kisebbségi nyelv oktatása. Ebből a szempontból a német nyelv kivételnek számít, hiszen az oktatás minden szintjén elterjedt, ám ez már számos ok miatt nem a kisebbségi, hanem az idegennyelv-oktatás tárgykörébe tartozik.

A roma/cigány kisebbség a magyar oktatási környezetben

A roma/cigány népesség hivatalosan becsült létszáma Magyarországon kb. 700.000 fő. (A roma/cigány megnevezésre a csoportidentitás korrekt megjelölése miatt van szükség, hiszen egyes csoportok csak romaként, míg mások csak cigányként definiálják magukat. A hivatalos közbeszédben és dokumentumokban újabban elterjedt politikailag korrektnek vélt „roma” szóhasználat gyakorlatilag hibás.) Ennek a népességnek mintegy 20%-a kétnyelvű (anyanyelve beás vagy romani). Ez az arány mintegy 140.000 főt jelent; ebből a különböző kutatások adatai szerint mintegy 12% oláh-cigány, 8% beás cigány.

A roma/cigány népcsoportra jellemző „piramis” korfa miatt a 6–16 éves (tehát iskolaköteles) korosztály létszáma 25–30.000 főre tehető. Ebből az arányok alapján oláh-cigány (romani anyanyelvű) kb. 17.000 tanuló.

Jelenleg mintegy 20 általános iskolában tanítanak lovári nyelvet, amiből sajnos egyértelműen látszik, hogy bizonyosan nem kapja meg az összes romani anyanyelvű tanuló az anyanyelv használatának bármely fokú lehetőségét az iskolában.

A CXC/2011.számú törvény a nemzeti köznevelésről öt különböző lehetőséget sorol fel a választható nemzetiségi tanórai foglalkozásokra (a CLXXIX/2011. számú, a nemzetiségek jogairól és kötelezettségeiről szóló törvény kiiktatta az előző törvényben szereplő „etnikai” megjelölést, így minden kisebbség egyformán nemzetiségnek számít):

- anyanyelvű nevelés-oktatás
- kétnyelvű nemzetiségi nevelés-oktatás
- nyelvoktató nemzetiségi nevelés-oktatás

- magyar nyelvű roma/cigány nemzetiségi nevelés-oktatás
- kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatás.

A törvény szerint tehát legalább is elvileg lenne lehetőség a romani és a beás nyelv oktatására is, bár a fenti felsorolásból kiérződik, hogy a roma/cigány tanulók esetében inkább a magyar nyelven folyó oktatás-nevelés preferált. Ha mindehhez hozzávesszük a köznevelési törvénynek a pedagógusok alkalmazási feltételeiről szóló 68.§. (1) pontját, akkor szembesülünk azzal, hogy a korábbi megengedő lehetőségek eltűntek. Nem lehetséges nyelvvizsgával vagy utolsó évesként tanítani a nyelvet, kizárólag szakirányú (tehát nyelvszakos vagy nyelv műveltségterületű) és pedagógusi végzettséggel szabad valakit alkalmazni.

Könnyen lehetséges, hogy ez a korlátozás adott esetben mondjuk a román vagy a szlovák mint kisebbségi nyelv oktatása esetében is okoz gondot, a romani és a beás nyelv esetében viszont bizonyosan. Hiszen egyetlen szakon lehetséges ezt az elvárást megközelíteni, ha valaki a Pécsi Tudományegyetem romológia tanári szakán a romani vagy beás nyelvi specializációt választja. Egy-egy évfolyamon nem végeznek túl sokan ezen a szakirányon, de vannak/lennének szakemberek (Lakatos 2012). Ugyanakkor még nem beszéltünk az iskola elvárásairól, azaz hogy milyen tanítóra, tanárra lenne éppen szüksége. Feltehetőleg általában nem a romológia szakos pedagógus áll a legelső helyen.

A győri oláh-cigány csoport nyelvhasználatának néhány jellegzetessége

A kutatásról

A Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola hallgatójaként foglalkozom a győri oláh-cigány csoport nyelvhasználatával és tanulási, valamint az ezzel szorosan összefüggő munkaerő-piaci esélyeikkel. A kutatás első részének néhány eredményéről beszámoltam az „*Iskola a társadalmi térben és időben*” 2014. májusi konferenciáján. Jelen tanulmányban további aspektusokat szándékozom bemutatni. A témához kapcsolódó kutatás célja a romani nyelv használatának a feltérképezése az adott közösségben – fókuszban a diglossziás nyelvhasználat jellemzőivel, aminek egyik várható következménye általában a nyelvcsere a domináns nyelv irányában. A 135 kérdést tartalmazó kérdőív négy dimenzió mentén vizsgálja a közösség felnőtt tagjainak nyelvhasználatát. A kérdőívet a beás nyelv állapotát vizsgáló kutatás (Orsós 2012, 142–170) kérdései alapján

adaptáltam. A kutatás során összesen mintegy száz felnőtt adatait vizsgálom. A kérdőívezés során folytatott beszélgetés hanganyagát diktafonnal rögzítem, amely személyenként kb. egy-egy óra terjedelmű. A beszélgetések egy részére a közfoglalkoztatottaknak tartott képzési programhoz kapcsolódóan került sor. Másokkal közösségi rendezvények során vagy családi körben (saját lakókörnyezetemben is) találkoztam. A rögzített beszélgetések általában kétnyelvűek (magyar, lovári), mivel nyelvvizsgával megtámogatottan, romológusként beszélem a romani nyelv ezen változatát. Évtizedek óta folytatok résztvevő megfigyelést az iskolában, a kultúrházban, és több családnál is járatos vagyok. A közösség számos tagja „*sityarica*”/”*tolmachinya*”-ként ismer. Munkahelyemen, a NYME Apáczai Karán több cigány/roma felnőttet tanítottam az évek során. Az esélyek vizsgálatához a lakókörnyezetben lévő általános iskola nyolcadik osztályos tanulóinak is tettem fel kérdéseket a nyelvhasználatról és a pályaválasztással kapcsolatban.

A jelenlegi szakaszban 22 felnőtt, valamint az általános iskolás diákok adatait dolgoztam fel.

A helyszín

Győr megyei jogú város észak-nyugati területén helyezkedik el Győr-Újváros, ahol a település cigány/roma lakosságának jelentős része él. A jelenlegi cigány lakosság a város 130 000 fős összlakosságának kb. a 3,5 százaléka. Ez megfelel az egyéb adatokból összeállított országos összképnek, ami szerint Győrben kis létszámú ez a kisebbség. Mindazonáltal a Győr-Újvárosi rész a város egészéhez képest más jellemzőket mutat, aminek a történelmi múltban is kereshetjük az okát. Dokumentumokkal igazolható, hogy már a 17. század közepén éltek cigány lakosok Győrben. Későbbi dokumentumok a fizetendő adó mértékéről is rendelkeznek. Az évtizedek során egyre több nagycsalád (karaván) érkezett Győrbe vagy környékére. Közülük is kiemelkedtek a szegkovácsok, akiknek későbbi utódai muzsikusok (is) lettek. A 20. század elején Győr városa építési telket adományozott a Lakatos nagycsaládnak, valamint 1000 korona építési segílyt, amit öt év alatt kellett visszafizetni. Ezzel hivatalosan is letelepítették itt a cigányokat. A segíly visszafizetésével a család bizonyította jó szándékát, ezért a város is további intézkedéseket hozott, hogy jövedelemhez juttassa a győri illetőségű cigányokat (Bana 2005, 108). Ez alkalmi, a mai közmunkához hasonló tevékenységeket jelentett. A fenti építési telek a város akkori határában, a Cigánylapon volt, ahol a kevésbé szerencsés többiek nagy része putriban lakott. Innen kezdtek a második világháború befejeztével az újvárosi elhagyott zsidó házakba beköltözni a putrilakók. Ez a korábbi kereskedő-iparos negyed gyors slumosodásához vezetett, és a még

ott élő iparosok zöme is hamarosan más városrészbe költözött. A városvezetésnek sokáig semmilyen hathatós koncepciója nem volt a helyzet megváltoztatására. Mígnem az 1980-as évek közepén született egy határozat, hogy számos cigány családot áttelepítsenek más városrészekbe. Így költözött több család az akkor épült barátságos, zöldövezettel rendelkező József Attila lakótelepre, a három-, négyemeletes panelházakba. A 2014-ben elhunyt vajdát – aki a többségi lakosság körében is egyértelmű megbecsülésnek örvendett – szintén meggyőzték a költözésről, ami a családok számára erős motivációs erőt jelentett. Ezzel együtt a cigány lakosság nagyobbik része továbbra is Győr-Újvárosban maradt, az erősen leromlott környezetben, ami jellegét tekintve kisvárosi, helyenként szinte falusias. A cigány gyermekek iskoláztatását (alapvető ismeretekre való oktatását) a 20. század elején vándortanítókkal próbálták megoldani. Ezzel egy időben a visszaemlékezések szerint (Papp 2014, 1) néhányan bejártak a Cigánylaposról az elemi iskolába is. Rendszeres és eredményesebb oktatásról tulajdonképpen azóta beszélhetünk, hogy az előintézményekkel együtt közel 150 éves Kossuth Lajos Általános Iskola az 1970-es évektől kezdve felmérte a reális helyzetet, és megpróbálta hatékonyan bevonni az iskolázásba a cigány gyermekeket.

Jelenleg egy városrész-rehabilitációs projekt keretében új külsőt kap Győr-Újváros jelentős része, ami a már a rendszerváltás után elkezdődött beruházásokkal együtt javíthatja az életminőséget. Az attitűdformálásra sok hatékony projekt született (képzések, klubestek, kulturális programok, polgárőrség), amiben a Kossuth Iskola köré szerveződött kör katalizátor-szerepet tölt be.

A minta

	Nulla osztály	8 osztály	Szaktanuló Képző	Befejezetlen Szaktanuló Képző	Okj-s tanfolyam
Nők	1	11	3	5	3
Férfiak	–	6	1	2	2

1. táblázat: Iskolázottság

Ebben a táblázatban (1. táblázat) a „Befejezetlen szaktanulóképző” szerepeltetése azért indokolt, mert jelzi, hogy a tanulási probléma az általános iskolát követően súlyosbodik, tehát

az általános iskolában még kezelhető/ megoldható a helyzet. Az „OKJ-s tanfolyam” pedig a tanulási, továbblépési motiváció meglétét igazolhatja. Ugyanakkor feltűnő, hogy a kisszámú mintában is van analfabéta. A kérdőívezés során az okokat tudakolva annyi derült ki erről, hogy sokan voltak testvérek a családban, és a szülők rábízták a kisebbek ellátását, így nem volt módja iskolába járni.

Életkor	19–29 év	30–39 év	40–49 év	50–54 év
Nők	4	3	6	2
Férfiak	4	1	2	0

2. táblázat: Életkor

ISKOLÁZOTTSÁG	Nulla osztály	8 osztály	Szaktanuló	Befejezetlen szaktanuló	OKJ-s tanfolyam
19–29 év		4		2	
30–39 év		3		2	3
40–49 év		4	2	1	1
50–54 év	1		1		

3. táblázat: Iskolázottság és életkor (nők)

ISKOLÁZOTTSÁG	8 osztálynál kevesebb	8 osztály	Szaktanuló	Befejezetlen szaktanuló	Okj-s tanfolyam
19–29 év		4		2	1
30–39 év		1			1
40–49 év		2			

4. táblázat: Iskolázottság és életkor (férfiak)

Az életkor és a nemek iskolázottsággal való összefüggéséből (2., 3., 4. táblázat) egyrészt az látszik, hogy a legfiatalabb korosztály egyik nem esetében sem sikeresebb iskolai pályafutását

illetően az idősebbeknél, sőt inkább visszaesés tapasztalható, hiszen egyikük sem végezte el a szakmunkásképzőt. A nők esetében (legalább is ezen a kis mintán) nagyobb hajlandóság mutatkozik a tanulásba történő befektetésre, ezzel együtt a „késleltetett jutalomra” (Meleg 2003, 16).

FOGLALKOZÁS/ MUNKATEVÉKENYSÉG	NŐK	FÉRFIAK
	Parktakarító, takarító, pultos, hentes, ápoló, felszolgáló, gyés, keresk. eladó, betanított munkás, vendéglátóipari eladó	Színesfém-gyűjtés, festés, költöztetés, lomizás, ülésgyártás, vasazás, tolmácsolás

5. táblázat: Foglalkozás/munkatevékenység

A foglalkozás/munkatevékenység (5. táblázat) változatos képet mutat mindkét nem esetében. A családi vállalkozások kivételével (színesfém-gyűjtés, költöztetés, lomizás) általában rövid tartamú (néhány hónapos) egybefüggő munkatevékenységekről számoltak be, amelyek egy része külföldön valósult meg. Az elbocsátásokban feltehetően a diszkrimináció is szerepet játszik. Az egyik női megkérdezett arról számolt be, hogy (szakmunkás bizonyítványa ellenére) a bőrszíne miatt küldték el a munkahelyéről. Meglepő lehet a tolmácsolás szerepeltetése, de valós tevékenységről van szó, amennyiben az egyik férfi arról beszélt, hogy öt évig élt külföldön, és az ott megszerzett nyelvtudását mások üzleteinek a lebonyolításánál is kamatoztatja.

A csoport nyelvhasználata

A kérdőív és a beszélgetések adatai alapján lényeges különbség van a nők és férfiak nyelvhasználata között. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy a férfiak kevésbé becsülik az anyanyelvüket, a lovárit, hanem inkább azt jelzi, hogy ők a munkatevékenységük során gyakrabban kerülnek kapcsolatba a többségi nyelvet beszélőkkel.

Korcsopontonként vizsgálva a nyelvhasználatot, a nőknél egy érdekes mintázat látszik (6. táblázat), ami további vizsgálódást igényel. Az 1966–1975 között születettek szembeötlően

gyakrabban használják a romani nyelv északi vlah csoportjába tartozó lovárit (Szalai 2007, 26), vagy a lovárit és a magyart hasonló mértékben, mint az előttük és utánuk lévő decilis képviselői. Az 1986–1995 közötti születésűekre, tehát elvileg a lovárit preferáló korosztály gyerekeire és a velük egykorúakra ugyancsak az intenzívebb nyelvhasználat jellemző. (A mintában egy esetben van szó szülő-gyermek viszonyról.) Ennek okait kutatva valószínűsíthető, hogy az első korcsoportra ösztönzőleg hatott a megélénkülő roma/cigány kulturális élet az 1980-as évek közepétől, aminek helyileg az Újvárosi Kultúrház adott otthont és keretet az intézményvezető elhivatott vezetésével. Ebben a gyümölcsöző interkulturális közegben több korcsoportban működött roma táncsoport, a műsorokkal versenyekre jártak. A helyi lovári közösség részéről több karizmatikus személyiség segítette a munka intenzitását. Gyakran megfordultak a kultúrházban különböző programokon a cigány értelmiség klasszikus képviselői. A nyelvi-kulturális identitásvállalásban mindez erősen hatott.

Szül.év —————	1960–1965	1966–1975	1976–1985	1986–1995
Nyelv				
Lováriul		3	1	4
Lováriul és magyarul		3		
Magyarul	2		2	

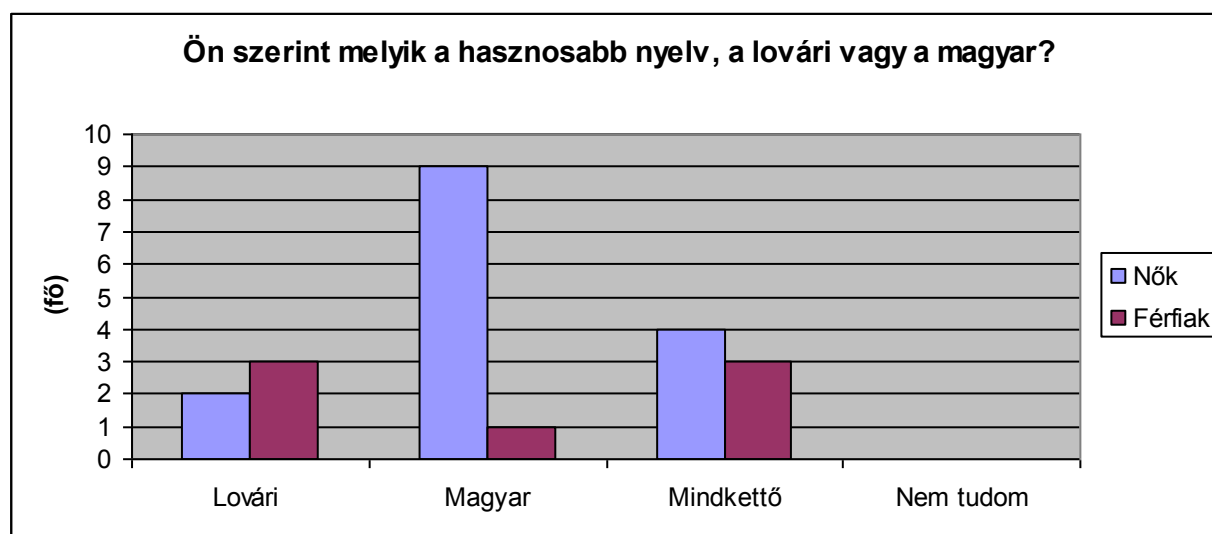
6. táblázat: Melyik nyelven beszél legtöbbit? (nők)

A 22 megkérdezett személyből ketten magyar anyanyelvűnek vallották magukat. A nők erősebb hagyományőrzése az édesanyával való nyelvválasztásban is nyomon követhető, míg a férfiak a rugalmas racionalitás (könnyebb ellenállás) hívei. A kérdőívezés során a férfiak erre úgy reagáltak, hogy a különböző hivatalos intézményekkel való kapcsolattartásban úgyszólván a magyar nyelvet kell használni, így otthon is keverik, legalábbis a szókincset.

A párválasztás erős szerepet játszik a generációk közötti nyelvátadás folyamatában. A válaszok szerint növekszik a vegyes házasságok/párkapcsolatok száma. Ha többségi párt választ valaki, az általában is jellemző udvariassági/ igazodási hajlandóság miatt nagyrészt a többségi nyelvet használják, és ez kihat a gyermekek nyelvhasználatára is, ahogyan azt az iskolások megkérdezése is mutatja. Erre vonatkozóan az derült ki a kérdőívezés során a beszélgetésekből, hogy ha cigány nő párja lesz többségi férfi, intenzívebb lesz a kapcsolatban a magyar nyelv használata. Míg ha cigány férfi választ többségi párt, jó eséllyel itt is elvárja

az új családja a menyőtől a nyelvi, kulturális alkalmazkodást, ami adott esetben a lovári nyelv továbbörökítését segíti.

A gyermekekkel való nyelvválasztásban kimutatható elmozdulás van a nők részéről a „mindig lováriul” felől a „lováriul és magyarul” irányába. Ezt a résztvevők az iskolának való megfeleléssel indokolják, ami, ha egyelőre lassan is, de a nyelvcseré irányába vezethet (Bartha 2007, 255). A kisebbségi/nemzetiségi törvényben lefektetett (nyelvi) jogokról vajmi keveset tudnak. Meglepetéssel és némi reményszikrával reagáltak az ebben rejlő, egyelőre kiaknázatlan lehetőségeikre.

1. ábra: A nyelv hasznossága

A női megkérdezettek a lovárit tartják szebbnek, illetve mindkettőt. A férfiak határozottabban választják egyiket, vagy másikat. A hasznosság tekintetében (1. ábra) a férfiak elmondásuk szerint az üzletelés miatt mindkettőt egyformán hasznosnak ítélik. A nők viszont a hasznosnál a magyar nyelv mellé teszik le a voksukat elsősorban, ezt követi a mindkettő választása. Ők a lovárit kevésbé látják hasznosnak. Két megkérdezett (egy férfi, egy nő) válasza szerint csak magyarul tud, ugyanakkor a hanganyagon követhető, hogy sok mindent értenek, sőt időnként reagálni is tudnak lováriul. A nyelv hasznosságával kapcsolatos véleményben feltehetően benne van az a tapasztalatuk, hogy az iskola gyakorlatilag nem vesz tudomást a gyermekek/unokák meglévő kétnyelvűségéről, mivel a használatára hivatalosan nem ad módot, és ezzel nyelvi diszkriminációt, „nyelvi népirtást” (Kontra 2007, 150) követ el. Ha az iskola nem tartja ezt fontosnak/értékesnek a jobb esélyek szempontjából, akkor ők is igazodnak ehhez.

2. ábra: A nyelvtudás értékelése

A magyar anyanyelvet megadó két személyen kívül a többiek, két fő kivételével, jelesre értékelik a lovári-, tehát anyanyelv-tudásukat (2. ábra). Ezek a válaszok erősen emocionális töltetűek, hiszen mérés nem kapcsolódott hozzá. Egyéb, itt nem szereplő, pl. az identitással kapcsolatos kérdésekre adott válaszokhoz hasonlóan itt is megjelenik a büszkén vállalt önzonosság.

Nyolcadik osztályosok

Tudsz lováriul?	IGEN	NEM
LÁNYOK	3	9
FIÚK	4	3

7. táblázat: Nyolcadikosok nyelvhasználata

Továbbtanulás	LÁNYOK	FIÚK
SZAKISKOLA (szakmunkásképző)	bolti eladó, pék, ápoló,	Festő, pék, autógyártó, autófényező, szakács
EGYÉB ISKOLA	-	-

8. táblázat: Továbbtanulási elképzelések

A nyolcadik osztályosok körében megroggyanni látszik a lovári nyelv használatának a szép íve (7. táblázat), ami a felnőtteknél megfigyelhető. A kutatásban részt vevő felnőttek közül többen panaszkodtak is, hogy a gyerekük/unokájuk nem akar beszélni lováriul. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy a kis elemszám miatt messzemenő következtetéseket nem lehet levonni az egész nagycsoportot illetően. Valószínűsíthető ugyanakkor, hogy a gyermekek/ fiatalok körében nagy szerepet játszik az elutasításban a nyelv presztízsének az alacsony szintje a szélesebb társadalomban, még ha közvetlen környezetükben más tapasztalnak is. Iskolai látogatásaim során a tanulók jelentős része megszólalt lováriul, a tudás szintjét viszont nem mértem. Az általános iskolát követő tanulási célként a mostani serdülők nem haladják meg szüleik iskolázottsági mutatóit (8. táblázat), így a munkaerő-piaci esélyeik feltehetőleg legalábbis stagnálnak, vagy romlanak. Csak remélni lehet, hogy még megfordítható a lovári nyelvhez való viszony és a tanulási hajlandóság a fiatalabb generációkban is, és ennek továbbra is kultúramegtartó ereje lesz.

A gondolatmenet zárásaként érdekes próbálkozás lenne elhelyezni a Köznevelési törvényt az anyanyelv használatát tiltó, megengedő illetve támogató törvények változatos képet mutató kontinuumán.

BIBLIOGRÁFIA

- Bana József (2005): Győr város kísérletei a cigányok megrendszabályozására 1746-ban. In: Márfi Attila (szerk.) (2005): Cigánysors; A cigányság történeti múltja és jelene I. Pécs, : Emberháza Alapítvány, Erdős Kamill Cigánymúzeum és Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, 2005. 33–38. p.
- Bartha Csilla (2007): Nyelvcsere két magyarországi oláh cigány közösségben – „A régiek a régi cigányt beszélnek, mi már kavarjuk”. In: Bartha Csilla szerk.(2007): Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2007. 244–265. p.
- Kontra Miklós (2007): Cigányaink, nyelveik és jogaik. In: Bartha Csilla szerk. (2007): Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2007. 8–36. p.
- Lakatos Szilvia (2012): A romani nyelv közösségi használatának és közoktatási helyzetének vizsgálata Magyarországon, doktori értekezés. Pécs : PTE, kézirat
- Meleg Csilla szerk. (2003): Iskola és társadalom. Budapest–Pécs : Dialóg Campus, 11–146. p.
- Orsós Anna (2012): A beás nyelv megőrzésének lehetőségeiről. Pécs : PTE BTK Oktató Kutató Központ Virágmandula Kft., 2012. 146 p.

- Papp Zsolt (2014): 100 éves az Eötvös Iskola épülete. <URL: [www. gyorplusz.hu/cikk/100_eves_az_eotvos_iskola_epulete.html](http://www.gyorplusz.hu/cikk/100_eves_az_eotvos_iskola_epulete.html) [2014.08.08.]
- Skutnabb-Kangas, Tove (1990): Nyelvi emberi jogok In: Sándor Klára (szerk.) (2001): Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Szeged : JGYF Kiadó, 2001. 7–48. p.
- Szalai Andrea (2007): Egységesség? Változatosság? A cigány kisebbség és a nyelvi sokféleség. In: Bartha Csilla szerk. (2007): Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2007. 20–51. p.

SZILÁGYI, MAGDOLNA

DISCRIMINATION OR INCLUSION OF THE LANGUAGE OF INSTRUCTION OF THE ROMA/GYPSY CHILDREN

Numerous international documents highlight the preservation of one's own language and culture, which is considered to be a universal human right. Despite the well-known international best practices minority languages are taught in a very small number of schools in Hungary. This is a special problem in the case of the Roma/Gypsy group which has the weakest advocacy potential. The language used and taught in an average Hungarian school is aligned with that of the supposed middle class. This standard language use is expected from the diglossic Roma students. Due to their initial failure their persistent failure is foreshadowed which can also be tracked in the further education data. Examining the language use of the Vlach Roma minority group of Győr there is a tendency which shows that the motivation of the present children of school age in using their mother tongue seems to be broken. To reverse the case the inclusion of the Gypsy/Romany language in instruction is essential.